

e-ISSN: 2630-6417

International Journal of Social,
Humanities and Administrative
Sciences (JOSHAS JOURNAL)

Vol: 8 Issue: 57
Year: 2022 October
Pp: 1377-1385

Arrival
06 August 2022
Published
25 October 2022

Article ID
64919
Article Serial Number
12

DOI NUMBER
<http://dx.doi.org/10.29228/JOSHAS.64919>

How to Cite This Article
Şen, T. & Azazi, H. (2022).
"Tekstil İhracatının Ekonomik
Büyüme Üzerindeki Etkisi:
Türkiye İçin Ampirik Bir
Araştırma", Journal of Social,
Humanities and Administrative
Sciences, 8(57):1377-1385

International Journal of Social, Humanities
and Administrative Sciences is licensed
under a Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International License.
This journal is an open access, peer-
reviewed international journal.

Tekstil İhracatının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Araştırma¹

The Impact of Textile Export on Economic Growth: An Empirical Research for Turkey

Tuğçe Şen Hasan Azazi

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Çanakkale, Türkiye

ÖZET

Bu çalışmada tekstil ihracatındaki ekonomik faaliyetlerin etkilerinin 1980-2021 ve 2001-2021 dönemleri arasında Türkiye ekonomisi üzerinde ekonomik büyümeye katkı sağlayıp sağlamadığı araştırılmıştır. Yapılan çalışmada iki temel model kurulmuştur. Bunlardan ilki için bağımlı değişken ihracat olurken ikincisi için ise bağımlı değişken tekstil ihracatıdır. Oluşturulan modeller doğrultusunda tekstil ihracatının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi Türkiye ekonomisi açısından ele alınmıştır. Araştırma yöntemi olarak Birim kök sınaması ve Granger nedensellik analizi kullanılmıştır. Çalışmada Türkiye ekonomisine yönelik oluşturulan modellerde, model 1 için 1980-2021, model 2 için ise tekstil ihracatına yönelik veri eksikliğinden dolayı 2001-2021 dönemi değerlendirilmiştir. Analiz kısmında ulaşılan sonuçlara göre belirlenen dönem bazında ilgili değişkenler arasında her iki model açısından iki yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, İhracat, Tekstil, Ekonomik Büyüme

ABSTRACT

In this study, the effects of economic activities in textile exports between 1980-2021 and Between the 2001-2021 periods, it was investigated whether it contributed to the economic growth on the Turkish economy. In the study, two basic models were established For the first of these models, the dependent variable is exports, while for the second, the dependent variable is textile exports. In line with the models created, the effect of textile exports on economic growth is discussed in terms of the Turkish economy. Unit root test and Granger causality analysis were used as research methods. In the study, the models produced for Turkey were evaluated according to the price of 1980-2021 for model 1 and 2001-2021 for model 2, since it is for textile products. According to the results obtained in the analysis part, it has been determined that there is a bidirectional causality relationship between the relevant variables on the basis of the determined period in terms of both models.

Keywords: Turkey, Export, Textile, Economic Growth

1. GİRİŞ

Dünya ekonomisinde başlayan ülkeler arasındaki ticari serbestleşme politikaları ile ticari ilişkilerde artışlar meydana gelmiştir. Bununla birlikte sınır algısı iktisadi olarak önemini yitirmektedir. Bu durum bazı görüşlere göre küreselleşme bazı görüşlere göre ise uluslararasılaşma olarak ifade edilmiştir. Dünya ticaretinde önemli yere sahip olan sektörlerden biri ise tekstil sektörüdür. Tekstil sektörünün ekonomi için önem arz ettiği ülkelerde istihdamın fazla olduğu sosyoekonomik yönü ağırlıklı olan bir sektör yapısına sahiptir.

Türkiye tekstil sektörünün ekonomik durumuna baktığımızda hem istihdam hem de ülke içine sokulan döviz bakımından ülke ekonomisi için önem arz etmektedir. Dünya ticaretinde artık rekabet gücü çok önemli bir yer tutmaktadır. Gelişen teknolojiyle ülkeler birbiri ile yarışır duruma gelmiştir. Rakip firmalar karşısında üstünlüğü sağlayabilmek için rekabette yön veren faktörleri üzerinde hâkim olmak gerekmektedir. Türkiye ekonomisi adını önemli taşıyan olan tekstil sektörü ise 2005 yılı itibarıyla kaldırılan kotalar karşısında rekabet üstünlüğüne sahip olduğu sektörleri korumak amacıyla rekabet gücüne önem vermiştir.

Bu çalışmada tekstil sektörünün Türkiye içindeki ticari durumu ve ülkeye sağladığı ekonomik katkılar araştırılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümü kuramsal çerçeveden oluşmaktadır. Bu bölümde dış ticaret, ithalat ve ihracat kavramları, dış ticaret teorileri, yeni dış ticaret teorileri, ekonomik büyüme modelleri ve faktörleri de incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde dünyada ve Türkiye’de tekstil ticaretinin durumu da ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise tekstil ihracatının ekonomik büyüme üzerinde etkisi araştırılmıştır. Tekstil, ihracat ve ekonomik büyüme kavramları ele alınmış, zaman serisi analizi kullanılmıştır. Kullanılan zaman serisi analizinde nedensellik incelemesi yapılmıştır. Birim kök sınaması ve Granger Nedensellik Analizi yapılmıştır.

¹ Bu çalışma Tuğçe ŞEN 'nin Dr. Öğr. Üyesi Hasan AZAZI danışmanlığında hazırlanmış olduğu (2022); "Tekstil İhracatının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Araştırma" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde tekstil ihracatının ekonomik büyüme üzerindeki etkisine yönelik çalışmaların kısıtlı olduğu görülmektedir. Tekstil ihracatı ve ekonomik büyüme kavramları ayrıca incelenmiştir. Bu çalışmada ise iki kavram birlikte geliştirilerek literatüre yeni bir çalışma sunulmuştur.

Görgülü (2006) Türk tekstil sektörünün hazır giyimde markalaşmasının ihracat üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırmada tekstil sektörünü de markalaşma durumunun zorluğuna değinilmiştir. Üretim odaklı bu sektörün direk pazarlama odaklı çalışması zordur. Bu sürecin başlamasına yönelik etken, işletmelerin devlet ve sivil toplum kuruluşlarıyla yapacakları iş birlikleridir. KOBİ seviyesindeki işletmelerin markalaşmaya yönelik çalışmaları yapmaları zordur. Sektörün ise en önemli ihtiyacı ise Türkiye üretim süresini doldurmak ve üretimin katma değerle satılmasına bakılmaktadır.

Gemci (2007) Türk tekstil sektörünün cumhuriyet dönemi ile kat ettiği yol konu alınmıştır. Tekstil sektörünün kurulduğu yıl itibariyle istihdam gücü, döviz girdileri ve ekonomik büyümeye katkı sağlamıştır.

Eraslan vd. (2008) Türk tekstil ve hazır giyim rekabet gücü Porter elmas modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Tekstil terimi kumaş ve iplik dışında halı, otomotiv vb. birçok alanda da kullanılmaktadır. Tekstil sektörü Türkiye'nin lider sektörleri arasında yer almaktadır. Sanayi sektörünün dünya çapında devamlılığı için rekabet gücü, maliyet kalite ve çeşitliliğe sahip olmalıdır. Niş ürünlerle büyümenin hedeflenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Eksi (2010) Tekstil sektörünün krizden etkilenme düzeylerini araştırılmıştır. Kobi ya da büyük ölçekli firmaların birbirine kıyasla likiditeyi yüksek tuttıkları diğerine göre daha çok borçlandıklarını yabancı kaynaklarda kısa vadeli kaynak kullanıcılarını sermaye artışını arttırdıklarını ve satışları peşin ödedikleri görülmektedir.

Bağcı (2013) Türkiye tekstil sektörü için ihracatın ithalata bağımlılığını tanımlayıcı istatistik yöntemleriyle değerlendirilmiştir. Türkiye'nin tespit edilen sorunlara çözüm bulunduğu taktirde dışa bağımlılığın azalacağı belirtilmiştir. Türk tekstil sektörünün girdi bakımından dışa bağımlılığı sonucuna ulaşılmıştır.

Saraç (2013) Çalışmada, ihracat ve ithalat değişkenlerinin ekonomik büyüme ile ilişkilerini doğrusal olmayan ekonometrik yöntem ile ele almış ve ekonomi içindeki dönemlerde daralma, genişleme dönemleri söz konusu olduğunda ihracat ve ithalat değişkenlerinin bahsi geçen dönemlerde ekonomik büyümeyi olumlu şekilde etkilediği belirlenmiştir.

Şişman ve Bağcı (2014) 1980'li yıllarda Türkiye ekonomisi için en önemli sorunlardan biri dış ticaret açığı olmuştur. İthalat bağımlılığından kaynaklı olarak ekonomik büyüme hızının artmasıyla dış ticaret açıklarında büyümektedir. Bu çalışmada Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün ithalat bağımlılığı üzerinde durulmuştur.

Şahin (2016) Türk tekstil sektörünün Çin tekstil sektörü üzerindeki rekabet gücünü incelemiştir. Tekstil ve hazır giyim sektörü istihdam ortaya koyduğu katma değer ve ihracattaki payıyla vazgeçilmez sektör konumuna ulaşmaktadır. Türkiye'de tekstil sektörünün rekabet gücünün sağlanması için sektörel rekabet gücünün sağlanması için sektörel maliyetlerinin azalması gerektiğine değinmiştir.

Çöp (2016) Karşılaştırmalı üstünlükler yöntemi ile Türk tekstil sektörünün uluslararası gücü üzerinde bir çalışma yapmıştır. 2006 ve 2015 seneleri arasındaki GTİP 50-59 altındaki grupların GTİP 57. dışındaki grupların tekstil alt sektörleri için rekabetin varlığı araştırılmış ve rekabet gücünün yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Bahçeci (2018) Dış ticaretin kolaylaştırılmasında Türkiye'nin görünümü üzerine bir çalışma yapmıştır. Küreselleşmeyle artış gösteren dış ticaret bu durumda farklı kolaylaştırma çalışmaları yapılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu durum ile dış ticaretin daha kolay bir şekilde icra edilebilmesini ele alan konular incelenmiştir. Türkiye'de dış ticaret gerçekleşirken karşılaşılabilecek bir dizi problemin çözülebilmesi adına bir dizi öneriler verilmiştir.

İzgi (2018) Çalışmada ihracat, ithalat ve ekonomik büyüme faktörleri arasındaki ilişki sıkça ele alınmış bir konudur. Bu çalışmada ise Türkiye'nin 1992-2016 seneleri arasında ithalat, ihracat ve ekonomik büyüme değişkenlerinin büyüme oranları alınarak nedensellik ve eşbütünleşme ilişkisi incelenmiştir. Araştırma bulguları ise ihracata dayalı büyüme hipotezini desteklemektedir. Uzun dönem birim kök testleri I (1) sürecindeki seriler, Johansen eşbütünleşme testine göre değerlendirilmiştir. En az bir eş bütünleşik ilişkinin mevcut olduğu belirlenmiştir.

Doğanay (2020) Türkiye'nin ekonomik büyümeyle bölgesel ihracat arasında bir ilişkinin var olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışman bulguları, Türkiye -Avrupa ülkelerine yapılan ihracatı ve ekonomik büyümesi ilişkisinde çift yönlü bir nedenselliği ulaşılmıştır. Bunun dışında ise Afrika ülkeleriyle yapılan ihracat Türkiye'nin ekonomik büyüme ile arasında tek yönlü nedensellik mevcuttur. Bunun yanında Asya ve Ortadoğu ülkelerine yapılan ihracata doğru tek yönlü nedensellik elde edilmiştir.

Atasayar (2021) Ekonomik büyüme faktörleri ülkelerin gelişmişlik seviyesini ve ekonomik yapılarındaki farklılıkları göstermektedir. Çalışmada yirmi dokuz gelişmiş ve on gelişmekte olan ülkenin, sermaye birikimi, sağlık harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki nedenselliğe bakılmış 1999-2018 dönemi Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik yöntemi ile değerlendirilmiştir.

Orkunoğlu Şahin, Işıl Fulya (2022) Günümüzde birçok gelişmiş ülke arasında dış ticaret hareketlilik kazanmıştır. 1980-2021 yılları Türkiye dış ticaret hacminin gelişimi, ithalatın ihracatı karşılama durumu, Türkiye’de 1980-2021 döneminde ithalat ve ihracatın sektörel mal gruplarına ve ülkelere göre dağılımının gelişimi incelenmiştir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları

Yapılan çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiyi analiz ile açıklamak için temelde iki model kurulmuştur. Bunların ilkinde bağımlı değişken ihracat olurken; bir diğer modelde tekstil ihracatı bağımsız değişken olmuştur. Tekstil değişkeninin logaritmik değerleri kullanılmıştır. Çalışmanın amacına yönelik oluşturulan ekonometrik modeller aşağıda belirtildiği gibidir:

Model 1: İhracat = $\beta_0 + \beta_1$ Büyüme + ut

Model 2: Tekstil = $\beta_0 + \beta_1$ Büyüme + ut

Büyüme: Kişi Başına Düşen Gelirdeki Büyüme Oranı

İhracat: İhracatın Milli Gelire Oranı

Tekstil: Tekstil ve Hammaddeleri İhracat Değerleri

Oluşturulan modeller doğrultusunda tekstil ihracatının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi Türkiye ekonomisi açısından ele alınmıştır. Çalışmada Türkiye ekonomisine yönelik oluşturulan modellerde, model 1 için 1980-2021, model 2 için ise tekstil ihracatına yönelik veri eksikliğinden dolayı 2001-2021 dönemi değerlendirilmiştir. Kullanılan veriler Dünya Bankası ve TÜİK veri tabanlarından elde edilmiştir. Ekonometrik metodoloji kısmından sonra ilk olarak verilere ait tanımlayıcı istatistik değerler paylaşılmıştır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

3.2.1. Birim Kök Sınaması

Yapılan zaman serisi analizlerinde değişkenlerin durağan olması gerektiğinden ilgili değişkenlerin düzey değerlerinde durağan çıkmadığından, seriler durağan forma sokulabilmek için fark alma işlemleri uygulanmıştır. Durağan olmayan değişkenler sahte regresyon sorununa neden olabileceğinden ilk olarak durağanlık sınavında serilere birim kök testi uygulanmaktadır. Dolayısıyla bu analizde Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron birim kök testi uygulanmıştır. Durağanlık sınavı yapılması ile beraber modelde yer alan değişkenlerin ilişkisini anlamaya yönelik Granger Nedensellik testi uygulanmış ve sonuçlar paylaşılmıştır.

Durağanlık yakalandığında değişkenler sabit ortalama ve varyansa sabit sahip olmalarından dolayı herhangi bir şokun etkisi geçici özellik göstermektedir. Durağanlık yakalanmadığında ise serilerde değişim gösteren varyans sorunu gözlenmekte ve geçmişe ait bir şokun etkisi daha kalıcı bir duruma dönüşebilmektedir. Özetle durağan özellik göstermeyen seriler arasında ilişki sahte regresyona neden olabilir. Durağanlık için fark alma işlemine başvurulmaktadır. Fark alma işlemi sonucunda değişkenin kaçınıcı dereceden farkı alındıysa o dereceden duran hale dönüşür. (Tarı, 2002: 373-375) çalışmasında; söz konusu durağanlık testine istinaden Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP) birim kök testlerini kullanmıştır.

Dickey ve Fuller tarafından ortaya çıkarılan ADF testinde zaman serisi değişkenlerinin otoregresif (AR) süreçle ifade edilip edilmeyeceğine bakılmaktadır. Seriyeye yönelik t dönemdeki değeri ile t-1 dönemdeki değeri arasında bir regresyon modeli kurularak birinci dereceden otoregresif model oluşturulmaktadır. PP birim kök testinde ise yine ADF birim kök testindeki model kullanılmaktadır (Aytaç 2017: 217).

ADF testinde p-inci dereceden bir otoregresif süreç aşağıda gösterildiği şekliyle (4.1) nolu denklemde verilmiştir.

$$Y_t = \Phi_1 Y_{t-1} + \Phi_2 Y_{t-2} + \Phi_3 Y_{t-3} + \dots + \Phi_p Y_{t-p} + z_t \quad (4.1)$$

Yukarıda (4.1) nolu gösterimde birinci dereceden bir otoregresif süreç modelinde hata terimi (z_t) serisel korelasyonlu olduğu verisi vardır. Söz konusu serisel korelasyonu yok etmek adına modele değişkenin gecikmeli değerlerini yahut hata terimine konu olan değerler ilave edilmelidir. Burada Δ simgesi fark sürecine yönelik fark alma işlemi ifade etmektedir. δ_i terimi ise fark işleminde Φ’ların genel fonksiyonlarını göstermektedir.

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \delta_1 \Delta Y_{t-1} + \delta_2 \Delta Y_{t-2} + \dots + \delta_p \Delta Y_{t-p} + \epsilon_t \quad (4.2)$$

(4.2) nolu denkleme bakıldığında Dickey-Fuller sürecinden Genişletilmiş Dickey- Fuller (ADF) sürecine geçildiği görülmektedir. Bu yeni süreçte denklemler aşağıda yer verildiği gibi belirlenmektedir (Sevüktekin ve Nargeleçekenler, 2010: 323);

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \sum P \delta_i \Delta Y_{t-j} + \epsilon_t \quad (4.3)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \delta Y_{t-1} + \sum P \delta_i \Delta Y_{t-j} + \epsilon_t \quad (4.4)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \beta t + \delta Y_{t-1} + \sum P \delta_i \Delta Y_{t-j} + \epsilon_t \quad (4.5)$$

ADF sürecindeki denklemler belirlendikten sonra hipotezler de aşağıda gösterilmektedir. Hipotezlere göre H0 hipotezi red edildiğinde ya da alternatif hipotez kabul olduğunda serinin durağan özellik gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca durağanlık testinde hatalar arasındaki otokorelasyon problemi kaldırmak için gecikme uzunlukları devreye girerek çeşitli kriterler dikkate alınmaktadır. Söz konusu bu kriterler Akaike Bilgi Kriteri, Schwarz Bilgi Kriteri, Hannan-Quinn Kriteri, Modified Akaike, Modified Schwarz ve Modified Hannan-Quinn kriterleri olmak üzere çeşitlilik fazladır (Güvenek ve diğerleri, 2010: 7; Özsoy, 2007: 158-159).

H0: $\delta = 0$ (Seride durağanlık yok) H1: $\delta < 0$ (Seri durağandır)

Varılan çıkarıma göre ADF birim sürecinde model yapısı ve uygun gecikme uzunluğuna doğrultusunda hangi bilginin dikkate alınarak hareket edileceği önce belirlenecek ve sonra yukarıdaki kurulan hipotezlere göre durağanlık araştırılıp süreç tamamlanacaktır. Bu süreç içinde birim kök testinin uygulanacağı model sabitsiz ve trendsiz, sabitli ve trendsiz, sabitli ve trendli olmak üzere sırasıyla (4.3), (4.4) ve (4.5) nolu denklemler kullanılmaktadır.

Süreçte denklemlerdeki Y_t , t döneminde kullanılan zamanı, μ sabit terimi, βt zaman trendini, ϵ_t hata terimini ve p ' de gecikme uzunluğunu göstermektedir. ADF testi ile $t\delta$ değeri yeteri kadar negatif bir sonuca ulaşırsa sıfır hipotezi red edilerek değişkenin durağan olduğu sonucunu doğurur (Sevüktekin ve Nargeleçekenler, 2010: 323). Çalışmanın içerisinde ikinci olarak durağanlık sınavında Phillips-Perron birim kök testi dikkate alınmıştır.

Phillips-Perron testinde ADF sürecine ek olarak hata terimlerinin birbiri ile aralarında korelasyon olmadığı varsayımı genişletilerek farklı denklemler ile aşağıdaki gibi yeni bir süreç tekrarlanmaktadır (Ümit, 2007: 163);

$$y_t = \alpha_0 + \alpha_1 y_{t-1} + \epsilon_t \quad (4.6)$$

$$y_t = \alpha^* + \alpha^* y + \alpha^* (t-T/2) + \epsilon_t \quad (4.7)$$

Bu denklemlerde yer alan T ifadesi gözlem sayısını ifade etmekle beraber, yer alan bir diğer ifade alan ϵ_t ifadesi ise hata terimini ifade etmektedir. Hata terimleri arasında serisel korelasyonun olmadığını belirten ifade ise hata ϵ_t teriminin ortalamasının sıfıra eşit olmasını gerektirmektedir.

Birim kök araştırmasında PP testi, ADF testinden farklı olarak yapısal değişimleri de dikkate alarak çıkarım yapılmaktadır. Diğer bir ifadeyle PP testi ADF sürecini farklılaştırarak tekrarlanmaktadır. PP sürecine ilişkin testte hipotezler aşağıdaki gibi gösterilmektedir (Perron, 1989: 1363-1365);

Sıfır Hipotezine yönelik:

$$y_t = \mu + dD(TB)t + y_{t-1} + \epsilon_t \quad (4.8)$$

$$y_t = \mu + y_{t-1} + (\mu_2 - \mu_1)DU + \epsilon_t \quad (4.9)$$

$$y_t = \mu + y_{t-1} + dD(TB)t + (\mu_2 - \mu_1)DU + \epsilon_t \quad (4.10)$$

Alternatif Hipoteze yönelik:

$$y_t = \mu + \beta_1 t + (\mu_2 - \mu_1)DU + \epsilon_t$$

$$y_t = \mu + \beta_1 t + (\beta_2 - \beta_1)DTt^* + \epsilon_t$$

$$y_t = \mu + \beta_1 t + (\mu_2 - \mu_1)DU + (\beta_2 - \beta_1)DTt + \epsilon_t$$

Burada $t > TB$ ise $DTt^* = t - TB$ ve $DTt = t$ olur.

Yukarıdaki denklemlere yönelik $t = TB + 1$ ise $D(TB)t = 1$ iken, $t > TB$ ise $DUt = 1$ olacak ve birim kökün var olduğunu gösteren sıfır hipotezi kabul, alternatif hipotez ise red almış olacaktır. Verilere göre (4.8) şeklinde numaralandırılan denklem; serinin düzeyinde dışsal bir kırılmayı vermektedir. (4.9) ile ifade edilen denklem büyüme oranındaki dışsal değişimleri vermektedir. (4.10) şeklinde numaralandırılan denklemde ise serinin düzey değerindeki kırılmayı yanı sıra büyüme oranında görülen dışsal değişiklik göstermektedir. Bunlara ek biçimde; TB olarak

belirtilmiş olan şekil örnek verilmesi bağlamında trend fonksiyonda oluşan parametrelerdeki değişimi göstermektedir.

Ayrıca DU ve DT ifadeleri yer alan kukla değişkenleri olarak gösterilmektedir. $(\mu_2 - \mu_1)$ şeklinde gösterilmiş olan katsayı da trend fonksiyonun yer alan sabitteki değişimini, $(\beta_2 - \beta_1)$ şeklinde gösterilmiş olan katsayısı da trend fonksiyonunun eğiminde yer alan değişimi gösteren değerler bütünü şeklinde gösterilmektedir (Karanfil ve Kılıç, 2015: 8-9; Aytaç 2017: 217).

PP testinde durağanlığa yönelik yapısal bağlamda farklılıkları ele alan genişletilmiş ADF modelleri aşağıda (11), (12) ve (13) şeklinde numaralandırılmış denklemlerde gösterilmektedir.

$$\Delta Y_t = \alpha + \beta_1 + \theta D(TB)_t + \delta DU_t + (\rho - 1)Y_{t-1} + \sum_k \rho_i \Delta Y_{t-i} + \epsilon_t \quad (4.11)$$

$$\Delta Y_t = \alpha + \beta_1 + \delta DU_t + \gamma DT_t + (\rho - 1)Y_{t-1} + \sum_k \rho_i \Delta Y_{t-i} + \epsilon_t \quad (4.12)$$

$$\Delta Y_t = \alpha + \beta_1 + \theta D(TB)_t + \delta DU_t + \gamma DT_t + (\rho - 1)Y_{t-1} + \sum_k \rho_i \Delta Y_{t-i} + \epsilon_t \quad (4.13)$$

Bu test için durağanlık $\alpha_1 = 1$ istatistiği Peron'un t kritik değeri ile karşılaştırma yapılarak çıkarım elde edilmektedir. Burada $t_{\alpha_1}(\gamma)$ değeri hesaplanan değeri vermektedir. Bu istatistikler $\gamma = TB/T$ şeklinde kırılma noktasına göz önünde bulundurularak belirlenmektedir. Burada T ifadesi gözlem sayısını, TB ifadesi kırılma yılını, γ ifadesi de kırılma noktasının konumu ifade etmektedir. Buna istinaden $t_{\alpha_1}(\gamma) < K_{\alpha}(\gamma)$ gerçekleştiğinde; sıfır hipotezi red edilir, başka bir deyişle alternatif hipotez kabul edilir. Sonuç olarak seri birim kök içermiyor ve durağan konuma sahip olmaktadır.

Özetle şu şekilde ifade edilebilir hesaplanmış değer, kritik değerden küçük olduğunda hipotezler göz önünde bulundurulduğunda birim kök varlığını gösteren hipotez red olacaktır (Karanfil ve Kılıç, 2015: 8-9; Ümit, 2007: 166).

3.2.2. Granger Nedensellik Analizi

Mevcut değişkenler arasındaki yer alan nedensellik ilişkisinin açıklanabilmesi adına Granger nedensellik testi uygulanacaktır. Bu test değişkenlerin birbiri ile karşılıklı ilişki içerisinde olma ihtimali olan içsellik yahut dışsallık ilişkilerinden yola çıkmaktadır. Nedensellik analizi değişkenler arasında mevcut olan ilişkinin nedenselliğe doğru yapılan bir analizdir türüdür. Bu analiz için ilk önce gecikme uzunluğunun tespit edilmesi elzemdir. Gecikme uzunluğunun tespitinden daha sonra ise mevcut analizde neden-sonuç bağlamında ilişki; örneğin X ile ifade edilen değişkeninin kendi içinde geçmişte aldığı değerleriyle beraber bir diğer değişkenlere bağlı olarak regresyonuna Y'nin geçmiş ya da gecikmeli olarak değerleri eklendiğinde X ile ifade edilen değişkeninin kestirimi anlamlı bir değer almış ise Y ile ifade edilen değişkeni X'in nedeni olarak çıkarım yapılır. Başka bir ifadeyle X değişkenine açıklayan bilgilerin modele dahil edilmesi Y değişkeninin tahminine katkı sağlıyorsa analize bağlamında X ile ifade edilen değişkeni Y ile ifade edilen değişkeninin nedeni olarak açıklanmaktadır. Buna benzer biçimde mevcut nedensellik yönü X ile ifade edilen değişkeninden Y ile ifade edilen değişkenine ya da her iki değişken için de birbirinin karşılıklı nedeni çıkma ihtimalinde mevcuttur (Torun ve Karanfil, 2016: 479; Aytaç 2017: 218).

Söz konusu Granger nedensellik analizi için temel olarak hipotezler aşağıda yer aldığı gibi verilmektedir.

$$m_j = 1 \quad \forall j = 0 \quad (4.14)$$

Hipotezlerden yapılan çıkarıma göre $Y_{t-1} \dots Y_{t-m}$ gecikmeli değişkenlerin ilişkide yer bulamadığı ifade edilmektedir. Yani Y ile ifade edilen değişkenden X ile ifade edilen değişken yönüne doğru Granger nedenselliğinin olmadığı görülmektedir. Ayrıca F istatistiğine bağlamında da sınanan hipotez göz önünde bulundurulduğuna göre; değişkenlerin yerinde değişkenlik olabilmektedir. Ek olarak mevcut nedenselliğin yönü her bir değişken içinde iki yönlü de çikabilmektedir.

Hesaba konu olan F istatistiği formülü alt tarafta gösterildiği gibi oluşturulmaktadır.

$$F = ((RSSR - RSSUR) / m) / (RSSUR / (n - k)) \quad (4.15)$$

F istatistiğine yönelik (4.15) nolu denklemde RSSR kısıtlanmış olan modelin hata kareler toplamını, RSSUR de kısıtlanmamış olan modelin hata kareler toplamına işaret etmektedir. Buna ek olarak; denklemde m kısıt sayısını, n modelde yer alan gözlem sayısını dolayısıyla k parametre sayısını açıklamaktadır. Nihayetinde hesaplanmış olan F değeri ile F tablo değeri karşılaştırılması yapılır ve Granger nedenselliğinin olup olmadığına bakılır. Burada her iki farklı değişken de birbiri ile nedensellik ilişkisi içerisindeyse iki yönlü nedensellik mevcuttur denilebilmektedir. Hesaba konu olan F istatistiğince hipotezler hemen alt tarafta verildiği biçimde düzenlenmektedir (Eşiyok, 2001: 28; Ümit, 2007: 174).

Fhes < Ftab ise H0: Nedensellik yok (Y'den X'e doğru Granger nedenselliği yok) Fhes > Ftab ise H1: Nedensellik var (Y'den X'e doğru Granger nedenselliği var)

4. BULGULAR

4.1. Tanımlayıcı Değerler

Bu bölümde ilk olarak tanımlayıcı istatistikler verilmiş olup sonrasında da çalışmada yer alan değişkenlerin birim kök testi süreci ile nedensellik analizi sonuçlarına yer verilerek bir değerlendirme sağlanmıştır.

Tablo 1: Kullanılan değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (model 1)

İstatistikler	Büyüme	İhracat
Ortalama	2.90	26.18
Medyan	3.55	26.32
Maksimum	10.10	26.72
Minimum	-7.10	25.43
Jargue-Bera olasılık	0.18	0.94
Gözlem sayısı	42	42

Tablo 1 ve Tablo 2’de hem model 1 hem de model 2 adına; çalışmada kullanılmış olan değişkenleri temsilen tanımlayıcı olan istatistiklerden ortalama, medyan, maksimum, minimum, Jargue-Bera olasılık değerlerinin yanı sıra gözlem sayılarına ait açıklayıcılar verilmiştir. Bu değerlere bakıldığında ilk çalışma grubumuzun gözlem sayısı 42 iken ikinci çalışma grubumuzun gözlem sayısı 21’dir.

Tablo 2: Kullanılan değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (model 2)

İstatistikler	Büyüme	İhracat
Ortalama	3.51	13.17
Medyan	4.30	13.34
Maksimum	10.10	13.34
Minimum	-7.10	12.21
Jargue-Bera olasılık	0.29	0.05
Gözlem sayısı	21	21

Ekonometrik uygulama kısmında nedensellik analizine değinilmiş olup; bu analize geçmeden önce seriler ile ilgili durağanlıkları konusunda elde edilen birim kök testi sonuçları açıklanmıştır.

4.2. Durağanlık Sınaması Sonuçları

Durağanlık sınavında model 1 ve model 2 için değerlendirme sonuçları tablo 3 ile tablo 4’te her iki birim kök testi içinde gösterilmektedir.

Tablo: 3 ADF birim kök testi sonuçları (model 1)

Değişkenler	Sabitli		Sabitli ve trendli	
	t-İstatistik	Kritik değer	t-İstatistik	Kritik değer
Büyüme*	-6.84	-3.60	-6.83	-4.19
İhracat*	-1.64	-3.60	-3.75	-4.19
Fİhracat*	-8.87	-3.60	-6.74	-4.19

* Kritik değerler sırasıyla % 1 anlamlılık düzeyini vermektedir.

F fark işlemcisini göstermektedir.

Tablo 3’ te yer alan ADF birim kök testi sonuçları verilmektedir. Burada değişkenlerden ihracat serisinin seviyede birim köklü olduğu birinci farkı alındığında durağanlaştığı belirlenmiştir. Büyüme değişkeni ise sevide durağan bulunmuştur. Modelde her iki değişken içinde %1 anlamlılık düzeyi dikkate alınarak sabitli, sabitli ve trendli modeller değerlendirilmiştir. Özetle ADF durağanlık sınavında değişkenlerden ihracat serisinin birinci dereceden entegre olduğu, büyüme serisinin ise seviyede durağan olduğu görülmüştür.

Tablo: 4 ADF birim kök testi sonuçları (model 1)

Değişkenler	Sabitli		Sabitli ve trendli	
	t-İstatistik	Kritik değer	t-İstatistik	Kritik değer
Büyüme*	-7.36	-3.60	8.05	-4.19
İhracat*	-1.64	-3.60	-3.75	-4.19
Fİhracat*	-7.44	-3.60	-7.23	-4.19

*Kritik değerler sırasıyla % 1 anlamlılık düzeyini vermektedir.

F fark işlemcisini göstermektedir.

Tablo 4’te durağanlık sınavı için PP birim kök testi sonuçları verilmektedir. Burada değişkenlerden ihracat serisinin ADF sınavında olduğu gibi seviyede birim köklü olduğu birinci farkı alındığında durağanlaştığı belirlenmiştir. Büyüme değişkeni ise aynı şekilde sevide durağan bulunmuştur. Modelde her iki değişken içinde %1 anlamlılık düzeyi dikkate alınarak sabitli, sabitli ve trendli modeller değerlendirilmiştir.

Özetle PP durağanlık sınavında değişkenlerden ihracat serisinin birinci dereceden entegre olduğu, büyüme serisinin ise seviyede durağan olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo: 5 ADF birim kök testi sonuçları (model 2)

Değişkenler	Sabitli		Sabitli ve trendli	
	t-İstatistik	Kritik değer	t-İstatistik	Kritik değer
Büyüme*	-4.35	-3.80	-4.29	-4.49
FBüyüme	-5.23	-3.83	-4.86	-4.53
Tekstil*	-2.09	-3.85	-4.61	-4.53
FTekstil*	-4.96	-3.85	-4.65	-4.57

* , Kritik değerler sırasıyla % 1 anlamlılık düzeyini vermektedir.

F fark işlemcisini göstermektedir.

Tablo 5'te model 2 için ADF birim kök testi sonuçları verilmektedir. Burada değişkenlerden tekstil serisinin seviyede sabitli terime göre birim köklü olduğu birinci farkı alındığında durağanlaştığı belirlenmiştir. Tekstil serisinin seviyede sabitli ve trendli terime göre ise sevide durağan bulunmuştur. Büyüme değişkenine bakıldığında ise seviyede sabitli terime göre durağan iken seviyede sabitli ve trendli terime göre ise birim köklü olduğu görülmektedir. Modelde her iki değişken içinde %1 anlamlılık düzeyi dikkate alınarak sabitli, sabitli ve trendli modeller değerlendirilmiştir.

Tablo: 6 PP birim kök testi sonuçları (model 2)

Değişkenler	Sabitli		Sabitli ve trendli	
	t-İstatistik	Kritik değer	t-İstatistik	Kritik değer
Büyüme*	-4.36	-3.80	-4.39	-4.49
FBüyüme	-7.40	-3.83	-6.69	-4.53
Tekstil*	-3.36	-3.80	-5.29	-4.49
FTekstil*	-7.44	-3.60	-3.82**	-3.67**

* , Kritik değerler sırasıyla % 1 ve % 5 anlamlılık düzeyini vermektedir.

F fark işlemcisini göstermektedir.

Tablo 6'da durağanlık sınaması için PP birim kök testi sonuçları verilmektedir. Burada değişkenlerden tekstil serisinin ADF sınamasında olduğu gibi seviyede sabitli terim için birim köklü olduğu birinci farkı alındığında durağanlaştığı belirlenmiştir. Sabitli ve trendli terim için ise seviyede durağan bulunmuştur. Ayrıca sabitli ve trendli terim için fark alma işlemi sonucunda %5 anlamlılık düzeyinde durağandır. Büyüme değişkeni ise sevide sabitli terime göre durağan bulunmuştur. Sabitli ve trendli terim için ele alındığında ise fark alma işlemi uygulanıp bunun sonucunda durağan özellik gösterdiği belirlenmiştir. Modelde her iki değişken içinde sabitli, sabitli ve trendli modeller değerlendirilmiştir.

4.3. VAR ve Nedensellik Değerlendirmesi Sonuçları

Nedensellik analizinde her iki model için ilk olarak uygun gecikmeler belirlenmiş ve durağanlık sınanmıştır.

Tablo: 7 Model 1 de uygun gecikmenin belirlenmesi

Gecikme	LR	AIC	SC	HQ
0	-	5.904720	5.992693	5.935425
1	46.10390	4.729854	4.993774*	4.821969
2	2.229006	4.880173	5.320039	5.033698
3	9.505509	4.774619	5.390432	4.989554
4	13.47058*	4.497931*	5.289690	4.774276*
5	2.395446	4.624335	5.592041	4.962090
6	0.407475	4.82884	5.972493	5.228006

* uygun gecikmeleri göstermektedir. LR: Ardışık Değiştirilmiş Test İstatistiği, AIC: Akaike Bilgi Kriteri, SC: Schwarz Bilgi Kriteri, HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriteri.

Tablo: 8 Model 2 de uygun gecikmenin belirlenmesi

Gecikme	LR	AIC	SC	HQ
0	-	5.646843	5.746258	5.663668
1	21.85385	4.702031	5.000274	4.752505
2	19.76322*	3.711424*	4.208498*	3.795549*

* uygun gecikmeleri göstermektedir. LR: Ardışık Değiştirilmiş Test İstatistiği, AIC: Akaike Bilgi Kriteri, SC: Schwarz Bilgi Kriteri, HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriteri.

Model 1 için uygun gecikmenin LR, AIC ve HQ istatistiklerine göre dördüncü gecikme olduğu, aynı şekilde model 2 için de uygun gecikmenin ilgili kriterlere göre ikinci gecikme olduğu belirlenmiştir. Gecikme uzunlukları da belirlendikten sonra ilgili modeller için nedensellik analizine geçilmiş ve Granger nedensellik analizi bulguları aşağıda paylaşılmıştır.

Tablo: 9 Granger nedensellik test sonuçları (model 1)

Değişkenler	Olasılık değeri
İhracat → Büyüme	0.0918
Büyüme → İhracat	0.0157

Tablo 9’da yer alan Granger nedensellik test sonuçlarına bakıldığında ihracat değişkeninden büyüme değişkenine doğru bir nedensellik olduğu görülmektedir. Aynı şekilde büyüme değişkeninden ihracat değişkenine doğru da nedensellik söz konusudur. Kısaca ilgili model için iki değişken arasında %10 anlamlılık düzeyinde iki yönlü bir nedensellik ilişkisine sahip olduğu açıklanmıştır.

Tablo: 10 Granger nedensellik test sonuçları (model 2)

Değişkenler	Olasılık değeri
Tekstil → Büyüme	0.0000
Büyüme → Tekstil	0.0347

Tablo 10’ daki Granger nedensellik test sonuçlarına bakıldığında ise tekstil değişkeninden büyüme değişkenine doğru bir nedensellik olduğu görülmektedir. Aynı şekilde büyüme değişkeninden ihracat değişkenine doğru da nedensellik söz konusudur. Kısaca ilgili model için de tekstil ve büyüme değişkenleri arasında %5 anlamlılık düzeyinde çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu belirlenmiştir.

4.4. Wald Testi Değerlendirilmesi

Nedensellik analizi sonrasında gecikmeli değerlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisine yönelik sonuçlar tablo 11’de gösterilmektedir.

Tablo: 11 Wald test sonucu

Wald Test İstatistik	Olasılık Değeri
Model 1	7.99
Model 2	26.86

Wald test sonucuna göre model 1 de ihracat değişkeninin gecikmeli değerlerinin katsayılarının büyüme üzerindeki etkisine bakılmaktadır. Bu doğrultuda %10 anlamlılık düzeyinde ihracat değişkeninin gecikmeli değerlerinin katsayılarının büyüme üzerinde etkisinin olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle söz konusu gecikmeli değerlerin katsayıları anlamsız değildir.

Model 2’ye göre ise tekstil değişkeninin gecikmeli değerlerinin katsayılarının büyüme üzerindeki etkisine bakılmaktadır. Olasılık değerine göre de %1 anlamlılık düzeyinde tekstil değişkeninin gecikmeli değerlerinin katsayılarının büyüme üzerinde etkisinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle model 2’de söz konusu gecikmeli değerlerin katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Büyümlerin temelinde yatan şüphesiz ki dış ticarettir. Dış ticaretin gelişmesinde bir ülke için ithalatın da payı olsada asıl ekonomik büyümeyi destekleyen ihracat faktörü olmuştur. İhracat sayesinde ülke içine döviz girişi sağlamaktadır. Türkiye için bakıldığında ise bu çalışmada da incelendiği üzere ihracatın ekonomik büyümeye pozitif etkileri görülmektedir.

Yapılan bu tez çalışmasında ADF ve PP durağanlık sınamalarında model 1 de değişkenlerden ihracat serisinin birinci dereceden entegre olduğu, büyüme serisinin ise seviyede durağan olduğu belirlenmiştir. Model 2 de ADF’ye göre ise tekstil serisinin seviyede sabitli terime göre birim köklü olduğu birinci farkı alındığında durağanlaştığı görülmektedir. Tekstil serisi seviyede sabitli ve trendli terime göre seviyede durağan bulunmuş, büyüme değişkeni de seviyede sabitli terime göre durağan iken seviyede sabitli ve trendli terime göre ise birim köklü olduğu görülmüştür. PP’ye göre de tekstil serisinin ADF sınamasında olduğu gibi seviyede sabitli terim için birim köklü olduğu ayrıca sabitli ve trendli terim için seviyede durağan çıkmıştır. Büyüme değişkeni ise seviyede sabitli terime göre durağan bulunmuştur. Sabitli ve trendli terim için seviyede durağan olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Nedensellik analizi sonucuna göre ihracat değişkeninden büyüme değişkenine doğru bir nedensellik var iken aynı şekilde büyüme değişkeninden ihracat değişkenine doğru da nedensellik vardır. Özetle belirlenen dönem bazında ilgili değişkenler arasında %10 anlamlılık düzeyinde çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan tekstil değişkeninden büyüme değişkenine doğru bir nedensellik olduğu görülmektedir. Aynı şekilde büyüme değişkeninden ihracat değişkenine doğru da nedensellik söz konusudur.

Dolayısıyla Türkiye ekonomisinde belirlenen dönemler bazında tekstil ve büyüme değişkenleri arasında %5 anlamlılık düzeyinde çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ek olarak wald test sonucuna göre de %10 anlamlılık düzeyinde ihracat değişkeninin gecikmeli değerlerinin katsayılarının büyüme üzerinde

etkisinin olduğu bulgusuna ulaşılmış ve %1 anlamlılık düzeyinde de tekstil değişkeninin gecikmeli değerlerinin katsayılarının büyüme üzerinde etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Literatüre bakıldığında tekstil ihracatının ekonomik büyüme üzerine mevcut çalışmalar yetersiz olduğundan, Doğanay, Değer (2020). Türkiye'nin ekonomik büyümeyle bölgesel ihracat arasında bir ilişkinin var olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışman bulguları, Türkiye -Avrupa ülkelerine yapılan ihracatı ve ekonomik büyümesi ilişkisinde çift yönlü bir nedenselliği ulaşılmıştır. Gemci (2007). Türk tekstil sektörünün cumhuriyet dönemi ile kat ettiği yol konu alınmıştır. Tekstil sektörünün kurulduğu yıl itibarıyla istihdam gücü, döviz girdileri ve ekonomik büyüme katkı sağladığı görülmektedir.

Türkiye'de tekstil ürünleri üretiminde öne çıkan Kastamonu, Amasya, Tokat, Çorum, Burdur, Isparta, Konya, Karaman, Kayseri, Tire, Bergama, Denizli, Menemen, Akhisar ve Nazilli gibi şehirlerde tekstil üretimi için ayrılmış tarım arazilerinin devamlılığının sağlanması, bu ürünlerin üretimi için daha çok devlet teşviğinin yapılması; vergi indirimleri, yakıt destekleri ve ihracat teşvikleri yapılmalıdır. Üretilen bazı ürünler için markalaşmaya gidilmeli, ürün patentleri alınmalı ve tüm dünya genelinde devlet yardımıyla ürünlerin pazarlanması için reklam teşvikleri verilmelidir. Özellikle ülkemizde hem imalat hem ihracat potansiyeli bakımından başarı sağlayan tekstil sektöründe markalaşmaya gidilerek şirket değerlerini arttırmalıdır. Bu koşullar ile mevcuttaki tekstil ihracat değerleri maksimum değerlere ulaşacaktır. Ülkelerin ekonomik olarak büyümeleri faktörlerle yakından ilişkilidir. Gelişmiş ülkeleri incelediğimizde teknoloji yoğun üretim ve ihracata önem verildiği görülmektedir. Bu durumlar göz önüne alındığında araştırma-geliştirme, inovasyon ile ihracat ve ekonomik büyüme ilişkileri önem kazanmaktadır. Türkiye için devamlılık arz eden sürdürülebilir bir büyüme ortamını sağlayacak politikaların ihracat performansı bakımından önemli olduğu ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

1. Atasayar, Y. (2021). Sağlık Harcamaları Fiziki Sermaye Birikimi ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerinde Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
2. İzgi, Berna B. & Yılmaz, H. (2018). Türkiye'de Ekonomik Büyüme, İhracat ve İthalat: Nedensellik İlişkisi (1992-2016). İktisadi Yenilik Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, Temmuz 2018
3. Bağcı, E. (2013). Türkiye'de Üretim ve İhracatın İthalata Bağımlılığı Üzerine Sektörel Bir Analiz: Türkiye Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
4. Bahçeci, S. (2018). Dış Ticaretin Kolaylaştırılmasında Türkiye'nin Görünümü, İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi, 75-88.
5. Çöp, S. (2016). Türkiye Tekstil Sektöründe Uluslararası Rekabet Gücünün Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Yöntemi ile Değerlendirilmesi. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
6. Doğanay, M. A. ve Değer, S. (2020). Türkiye'nin Bölgesel Pazarlara İhracatı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1998Q1 – 2019Q4). Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi. Cilt/Vol.: 2- Sayı/No: 1 (1 – 13).
7. Ekşi, H., İ. (2010). Firmaların Ölçekleriyle Krizden Etkilenme düzeylerinin Karşılaştırılması: Tekstil Sektörü Örneği, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 4.
8. Eraslan, İ. H., Kuyucu, A. D. ve Bakan, İ. (2008). Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, C.X, S II.
9. Gemci, H., F. (2007). Türkiye'de Tekstil Piyasası ve Dünyadaki Yeri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
10. Görgülü, A. (2006). Türkiye'de Tekstil ve hazır Giyimde Markalama ve İhracata Etkileri. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa
11. Orkunoglu Ş. ve Işıl F. (2022). Türkiye'nin 1980-2021 Dönemi Dış Ticaret Gelişiminin İrdelenmesi. Gümrük Ticaret Dergisi • Yıl: 9 • Sayı: 27 • Mart • 82-99
12. Saraç, T. B. (2013). İhracat ve İthalatın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. Ege Akademik Bakış, Cilt: 13 • Sayı: 2 • Nisan 2013 ss. 181-194.
13. Şişman, M. ve Bağcı, E. (2014). Türkiye Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe İthalat Bağımlılığı. Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi, CİLT XXXVI, SAYI I, S. 29-53.
14. Şahin, D. (2016). Faktör Yoğunluğuna Göre Endüstri-İç Ticaretin Statik Ölçümü: Türkiye Örneği. Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı: 54 Mart- Nisan.